

Жывая прырода

НЕ МЫШ І НЕ ПТУШКА

Кажаны — карысныя жывёлы, а не «інкубатары хвароб»

Нападаюць без прычыны, сілкуюцца выключна крывёй і пераносцяць мноства смяротных захворванняў — напэўна, няма жывёл, пра якіх існуе стэрэатып больш, чым пра кажану. Негатыўнае стаўленне да звяркоў абвастрылася пасля таго, як навукоўцы выказалі здагадку, што рукакрылыя могуць быць крывіцай COVID-19. Але ў агонь падліваюць і СМІ, называючы кажану «інкубатарам хвароб» і «самым небяспечным жывёлам». Як вынік, у некаторых краінах звяркоў масава знішчаюць, спадзеючыся такім чынам спыніць распаўсюджванне новага каранавіруса. Якія на самай справе кажаны і чаму нам трэба іх не баяцца, а ратаваць, расказаў старшы навуковы супрацоўнік лабараторыі малекулярнай заарлогі ННЦ НАН Беларусі па біярэсурсах Аляксей ШПАК.

Целамерызы гэтаму процідзейнічаюць, — адзначыў спецыяліст.

ЗУСІМ НЕ АГРЭСІЎНЫЯ

Рукакрылыя не працягваюць агрэсію ні да чалавека, ні да хатніх гадаванцаў. — Безумоўна, як і любая дзікая жывёла, кажан будзе абараняцца, калі адчуе пагрозу для жыцця. Ён можа ўкусіць, калі вы паспрабуеце ўзяць яго рукой. Але не бывае такога, каб ён нападаў, заблытаўся ў валасяк і пачынаў кусаць галаву, — гэта ўсё міфы, — расказаў навуковец.

• Кажаны — гэта адзіны млекакормячы, здольны да доўгіх палётаў.

ў дзікую прыроду. І такім чынам ён пачынае кантактаваць не толькі з мільнымі звяркамі, але і з тымі вірусамі, якія цыркулююць у іх папуляцыі.

ШАЛЕНСТВА ПЕРАНОСЯЦЬ, АЛЕ НІКОЛІ НЕ НАПАДАЮЦЬ

Рукакрылыя могуць пераносіць некласічны вірус шаленства. Праўда, у гэтых жывёл захворванне працякае своеасабліва. Па-першае, у іх адсутнічае агрэсіўная стадыя, то-бок звяры ніколі не нападаюць. Заразіцца можна, толькі ўзяўшы кажана голымі рукамі. За апошнія 40 гадоў выяўлена ўсяго пяць выпадкаў у Еўропе, калі чалавек памі-

КРЫНІЦЫ КАРАНАВІРУСА? НЕ ДАКАЗАНА!

Надаўна ў брытанскім часопісе Nature выйшаў артыкул, дзе ацэньвалі рэзнасцінасць вірусу ў розных атрадах млекакормячых. Аказалася, што чым больш відаў у атрадзе, тым больш вірусу пераносіць іх прадстаўнікі. Самы буйны атрад сярод млекакормячых — гэта грызуны. Рукакрылыя знаходзіцца на другім месцы. І сапраўды, кажаны з'яўляюцца «рэзервуарамі» вялікай колькасці вірусу. Аднак у асноўным гэтыя вірусы цыркулююць выключна ў папуляцыі саміх кажану і не могуць паразіць іншых жывёл.

— Факты перадачы SARS-CoV-2 ад рукакрылых да чалавека не зарэгістраваны. У гэтых жывёл яго наогул няма. Проста навукоўцы, прааналізавалі геномы вірусу, высветлілі, што SARS-CoV-2 на 96% падобны на адзін з вірусу кажану. Але ў той жа час ён падобны і на вірус, які цыркулюе ў папуляцыі пангалінаў і змеі. Таму сёння толькі выказана гіпотэза, што рукакрылыя могуць быць крыніцай вірусных інфекцый, аднак чалавеку яны перадаюцца не наўпрост, а праз прамежкавых гаспадароў. Між тым кажаны наогул мала кантактуюць з іншымі млекакормячымі, — адзначыў Аляксей ШПАК.

Цалкам магчыма, што ўспышка новага каранавіруса ўзнікла ў раёне чорнага рынку ў Азіі, куды пастаўлялі вялікую колькасць самых розных дзікіх звяроў.

• Рукакрылыя жывуць мацярынскімі калоніямі, якія складаюцца толькі з асобін жаночага полу. Мужчынскія ж асобіны жывуць паасобку альбо дробнымі групамі.

— Вірусу вялікая колькасць, яны вельмі зменлівыя. Не толькі кажаны — «рэзервуары» вірусу, імі з'яўляюцца ўсе жывыя істоты без выключэння: і людзі, і каты, і сабакі, і пангаліны, і змеі. Якую праблему ўскрылі COVID-19 і ліхаманка Эбола, у якой таксама абвінавачваюць кажану, хоць гэтым няма пацвярджэнняў? Усе гэтыя выпадкі адбываюцца толькі тады, калі чалавек бесцырымонна ўмешваецца

раў ад шаленства па віне рукакрылых. Па-другое, яны могуць выжываць пасля хваробы, што не характэрна для іншых млекакормячых.

ШТО РАБІЦЬ, КАЛІ ДА ВАС ЗАЛЯЦЕЎ КАЖАН?

Часцей за ўсё з гэтымі звяркамі людзі сутыкаюцца ў двух выпадках: альбо лятаюць, калі на гарышчы ў цёплым месцы селіцца мацярынская калонія для вываду патомства, альбо зімой, калі звяры шукаюць прахалодныя і вільготныя месцы для слячкі, выбіраючы для гэтага падвалы, скарпкі, балконы. Калі кажаны жыўць у вас у доме і не прычыняюць фізічных няўзручнасцяў, то лепш за ўсё іх проста не чапаць. У выпадку неабходнасці ўзяць жывёлу ў рукі — напрыклад, звярок заліцеў у дом і заваляўся на падлогу — трэба надзець пальчаткі і не дапускаць кантактаў з хатнімі гадаванцамі.

• На аснове спісы кажану-вампіра ў 2003 годзе быў створаны препарат дэсмагтэлаза, які прадукціў згортванне крыві і такім чынам з'яўляецца сродкам для прафілактыкі і лячэння вострых парашэнняў мазгавога кровазвароту (інсульту).

Сёлетра трэці сезон пачне цэнтр рэабілітацыйнай кажану «Кажанаполіс», куды можна звярнуцца, калі да вас у кватэру заліцаць нечаканы госяц.

— Кажаны зімуюць у гарадах, і часта іх знаходзяць у пад'ездах, на снезе, на зямлі. Калі звярок у халодную пару года проста выпуціць на вуліцу, ён загіне. Гэта негуманна, бо мы павінны ахоўваць рукакрылых. У нашым цэнтры яны могуць перазімаваць у спецыяльным халадзільніку, пасля чаго ўвесну мы іх выпускаем. Сёлетра ў розны час у нас зімавалі 68 асобін, — расказаў навуковец.

Звяззца з цэнтрам можна альбо праз сацыяльныя сеткі, альбо па тэлефоне (+375-29) 213-92-57. Акрамя таго, тут заўсёды патрэбны валанцёры.

Кацярына ЦІТОВА. Фота з архіва Аляксея ШПАКА.

Усходні гараскоп на наступны тыдзень

АВЕН. Час пазаўляцца ад шkodных звычак, асабліва калі вы паліце ці любіце скардзіцца на жыццё. Цяпер спрыяльны час для пабудовы новых глабальных планаў. Для гэтага ў вас ёсць усё: веды, сілы, рашучасць. Перад вамі стаяць цікавыя задачы, неабходна выбраць сродкі і аптымальны тэмп для іх вырашэння. Спадзявацца давядзецца толькі на свае сілы. Хатнія справы таксама запатрабуюць шмат часу, аднак паспрабуйце не ўзвальваць усе праблемы на сябе, лепш паўкайце каго-небудзь менш занятага.

ЦЯЛЕЦ. Спрабуюцца ўнутраныя сплескі і ўраўнаважанасць. Павестання ўрамі будуць нетрывальныя, іх лепш пакінуць да таго, як яны пачнуць разбурацца пад напорам рэальнасці. Бязлітасна распраўляецца з хаосам у асабістым жыцці. Выбірайце надзейнасць, а не прыгожыя кампліменты і пустыя абяцанні. У выхадныя непажадана пачынаць сваркі.

БЛІЗНАТЫ. Вас чакае поспех у прафесійнай сферы. Вы літаральна фантазіруеце ідэямі, хутка і эфектыўна вырашаеце любыя задачы. У чацвер, перш чым прыняць якое-небудзь рашэнне, неабходна ўсё добра ўзважыць. Дзень спрыяльны для людзей, што выбралі літаратурную дзейнасць. У выхадныя пашанцуе ў каханні.

РАК. Асаблівае значэнне набудуць такія якасці, як удумлівасць і сабрнасць. Калі будзеце паездзіць — то па справах, калі сустрэчы і знаёмствы — то карысныя і якія абяцваюць нядрэнныя перспектывы. Кожнае ваша дзеянне павінна быць прадуманым і лагічным. У аўторак вас можа наведзець маркота, вельмі пажадана задушыць хандру ў зародку. Не блытайце неразуменне з канструктыўнай крытыкай — гэта зусім розныя рэчы. Пятніца абядае настроіць на больш высокі матэрыя і схіліць да кахання.

ЛЕЎ. Вы будзеце занадта актыўныя і неапраўданыя. Праўда, павысіцца агульны тонус і палепшыцца настрой. Парада, атрыманая ад блізкага сабра, дапаможа знайсці выйсце з тупікавай сітуацыі. У сераду паспрабуйце не выдаць усе свае сакрэты і наогул менш гаварыць. У чацвер вы блізка сапраўдзе з цяжарам праблем. Субота можа прынесці нечаканую свабоду дзеянняў, але ўсё ж трывайце сябе ў руках.

ДЗЕВА. На першы план могуць выйсці праблемы кар'еры і заробку грошай. Неабходна не распыняцца і намяціць канкрэтныя мэты, упэўніце пра соваўца да іх дасягнення. Не ўзвальваце на сябе чужыя клопаты і праблемы, інакш не справіцеся з пастаўленымі задачамі. У сераду давядзецца перабраць ужо гатовае заданне або праект. Можаце разлічваць на дапамогу кале. А вось у пятніцу работа ў адзіноце прынясе лепшыя вынікі.

Даты Падзеі Людзі

25 КРАСАВІКА

1910 год — нарадзіўся Васіль Якаўлевіч Савельеў, беларускі вучоны ў галіне электронікі, доктар тэхнічных навук, прафесар (1968), заслужаны дзеяч навукі і тэхнікі Беларусі (1975).

1940 год — нарадзіўся Аляксандр Альфрэдавіч Машэўскі, беларускі вучоны ў галіне аналогіі, доктар медыцынскіх навук (1995), прафесар (1999).

1945 год — нарадзіўся Аркадзь Аркадзевіч Анішчык, беларускі мастак у галіне дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва.

1950 год — нарадзіўся Аляксандр Барысавіч Уладзімірскі, беларускі акцёр. Служыў у Беларускай тэатры імя Янкі Купалы, Дзяржаўным тэатрам драматычных тэатраў Беларусі.

1955 год — нарадзіўся Віктар Васілевіч Мікіта, беларускі мастак. У 1979 годзе скончыў Беларускі тэатральна-мастацкі інстытут, у 1981—1986 гадах выкладаў там жа. Працуе пераважна ў станковай і кніжнай графіцы, а таксама ў жывапісе.

1990 год — Вярхоўны Савет СССР упершыню абвясціў, што тэрыторыі Украіны, Беларусі і РСФСР трапілі пад радыяактыўнае забруджанне.

1910 год — нарадзіўся Мікіта Фёдаравіч Карацупа, расійскі пагранічнік, заснавальнік савецкай школы пагранічнай і спецавіацы, Герой Савецкага Саюза (1965). Удзельнічаў у 120 сутычках з ворагамі, жывым затрымаў 338 і знішчыў 129 парашульнікаў граніцы.

1920 год — наступленнем польскіх войскаў на Кіев пачалася савецка-польская вайна (працягвалася да 12 кастрычніка).

1940 год — нарадзіўся Міхаіл Іванавіч Конанаў, расійскі артыст тэатра і кіно, народны артыст РСФСР. Зняўся больш чым у 60 стужках.

У гэты ж дзень нарадзіўся Аль Пачына, амерыканскі акцёр, рэжысёр.

1945 год — у горадзе Сан-Францыска (ЗША) пачалася канферэнцыя 50 дзяржаў — заснавальніц Арганізацыі Аб'яднаных Нацый (ААН). 26 чэрвеня быў падпісаны Статут ААН.

1945 год — на рацэ Эльба ў раёне горада Тагтрау адбылася гістарычная сустрэча войскаў 1-га Украінскага фронту і 1-й Амерыканскай арміі — саюзніцкай па антыгітлераўскай кааліцыі.

ВАЛЬТЭР: «Б'яскаўца нікічэньныя людзі маюць бясконца вялікую гордаць».

ПРАЖЭРЛІВЫЯ І КАРЫСНЫЯ

У свеце налічваецца каля 1400 відаў кажану, большасць з якіх жыве ў тропіках. У Беларусі сустракаецца толькі 19 відаў гэтых жывёл. Ходзяць міфы, быццам рукакрылыя сілкуюцца выключна крывёй, і часткова гэта звязана з фільмамі жахаў, дзе звяры нярэдка паўстаюць у вобразах вампіраў. На самай справе харчовая «спецыялізацыя» ў іх вельмі шырокая: хтосьці ёсць садавіну, а хтосьці — рыбу. Праўда, тры віды кажану ўсё ж п'юць кроў, але пераважна хатніх жывёл. І жывуць яны толькі ў Цэнтральнай і Паўднёвай Амерыцы. Усе еўрапейскія рукакрылыя, у тым ліку і беларускія, з'яўляюцца выключна насякомаеднымі.

— Кажаны — вельмі пражэрлівыя звяры, — падкрэсліў Аляксей ШПАК — За ноч яны з'ядаюць такую масу насякомых, якая складае каля паловы масы іх уласнага цела. Умоўна кажучы, калі мышка важыць 10 грамаў, то яна ловіць каля 5 грамаў насякомых, большасць з якіх шkodзіць сельскай і лясной гаспадарцы. Атрымліваецца, кажаны як драпежнікі апошняга парадку выступаюць у якасці рэгулятараў колькасці насякомых-шкоднікаў. Гэта важная экалагічная роля. Амерыканскія экалагі падлічылі, што рукакрылыя дапамагаюць фермерам эканоміць мільярдныя долараў, якія пайшлі б на куплю інсектыцыдаў і іншых сродкаў для барацьбы са шkodнікамі.

• Кажаны могуць паніжаць тэмпературу свайго цела, прыстасоўваючыся да навакольнага асяроддзя.

ДОЎГАЖЫХАРЫ

Максімальны ўзрост кажану, зафіксаваны навукоўцамі, перавышае 43 гады. Гэта даўна, бо ў цэпакроўных жывёл працягласць жыцця звязана з памерамі іх цела, таму слон жыве даўжэй, чым хамляк. Аднак рукакрылыя выбіваюцца з агульнага правіла. Гэтаму да цяперашняга часу няма адназначнага тлумачэння, толькі шэраг гіпотэз. Доўгажывучасць звязваюць і з начным спосабам жыцця звяркоў, і з тым, што яны мала кантактуюць з драпежнікамі. Дарэчы, няма жывёл, якія спецыяльна палююць на кажану, яны могуць стаць толькі выпадковай здабычай соў або куніцавых.

— Доўгажывучасць гэтых рукакрылых можа тлумачыцца тым, што прыблізна палову жыцця яны праводзяць у спячцы, падчас якой у іх вельмі моцна зніжаецца тэмпература цела і затрымліваецца хуткасць абменных рэакцый. А яшчэ ў звяркоў цікава працуюць целамеры — канцэнтраваны ўчасткі храмасом. З узростам яны ва ўсіх скарачаюцца, а ў кажану ферменты

УРАЗЛІВЫЯ І ВЕЛІМІ РЭДКІЯ

Існуе шмат фактараў пагрозы кажанам. Умоўна іх можна падзяліць на натуральныя і антрапагенныя. Да першых адносіцца нізкая пладавіцасць жывёл. За год яны нараджаюць аднаго-двух дзіцянят, ад чаго іх колькасць не можа расці хутка. Але больш за ўсё непрыемнасцяў рукакрылым прыносіць чалавек. Так, гэтыя жывёлы вельмі адчувальныя да змен навакольнага асяроддзя, іх можна назваць экалагічным індыкатарамі. Высечка лясоў, узворванне зямель і іншая дзейнасць вядуць да гібель кажану, бо яны не паспяваюць прыстасавацца да новых умоў. Вельмі небяспечныя для рукакрылых хімікаты, якія выкарыстоўваюцца ў сельскай гаспадарцы. Пэўную шкоду гэтым жывёлам наносіць ветраэнергетыка: яны, як і птушкі, гінуць ад ветракоў.

• Насуперак распаўсюджванню меркаванню, кажаны выдатна бачаць, але прывыклі спадзявацца не толькі на свае вочы, але і на рэхалакацыю. Жывёлы ўтвараюць гукі на частотах, недаступных чалавечаму вуху, а затым улоўваюць іх рэх.

Кажаны не будуць сабе гнездаў, таму часта жывуць у шматпавярховых дамах паміж панэльямі, блокам, у любых шчылінах. Вядома, гэта варта ўлічваць пры правядзенні любых рамонтных работ. Сховішчамі для мацярынскіх калоній могуць быць і дуплы старых дрэў, таму іх па магчымасці неабходна захоўваць.

— У Еўропе існуе стэрэатыпнае, негатыўнае стаўленне да кажану. Таму важна праводзіць інфармацыйную работу з насельніцтвам, каб не было такіх выпадкаў, як у Брэсцкай крэпасці, калі вандалы знішчылі некалькі вялікіх калоній гэтых рукакрылых, — падкрэсліў Аляксей ШПАК.

АХОЎНЫЯ

У Еўропе ўсё 53 віды рукакрылых унесены ў Чырвоную кнігу Міжнароднага саюза аховы прыроды. У Беларусі 8 відаў з 19 знаходзяцца ў Чырвонай кнізе. Акрамя гэтага, наша краіна з'яўляецца ўдзельніцай Бонскай канвенцыі па відах дзікіх жывёл, якія мігрыруюць, і Бярнскай канвенцыі аб ахове дзікай фаўны і флары. У дадаткі да абедзвюх канвенцый ухвадзяць усе віды беларускіх рукакрылых, якіх, у адпаведнасці са ўзятымі на сябе міжнароднымі абавязаннямі, мы таксама павінны ахоўваць.

ЗАЎТРА

Геамагнітныя ўзрушэнні

Абазначэнні:
 ■ — няма прыкметных геамагнітных узрушэнняў
 ■ — невялікія геамагнітныя узрушэнні
 ■ — слабая геамагнітная бора

ВІЦЕБСК 741мм рт.ст. +6..+8°C

ГРОДНА 748мм рт.ст. +3..+5°C +9..+11°C

МІНСК 736мм рт.ст. +1..+3°C +7..+9°C

МАГІЛЕЎ 738мм рт.ст. +2..+4°C +8..+10°C

БРЭСТ 745мм рт.ст. +6..+8°C +10..+12°C

ГОМЕЛЬ 740мм рт.ст. +5..+7°C +9..+11°C

ВАРШАВА +10..+12°C

ВІЛЬНІЮС +8..+10°C

КІЕЎ +8..+10°C

МАСКВА +7..+9°C

РЫГА +8..+10°C

С.-ПЕЦЯРБУРГ +4..+6°C

...у суседзяў

СЁННЯ

Месяц Маладзік 23 красавіка. Месяц у сузор'і Блізняты.

Сонца	Усход	Захад	Даўжыня дзя
Мінск	5:46	20:30	14:44
Віцебск	5:31	20:24	14:53
Магілёў	5:36	20:21	14:45
Гомель	5:37	20:13	14:36
Гродна	6:01	20:45	14:44
Брэст	6:06	20:41	14:35

Імяніны
 Пр. Афанасі, Васіля, Івана, Давыда. К. Марка, Яраслава.

Фота Аляксея КІСЕШКА.

УСМІХНЕМСЯ

Мама падарыла сыну два гальштукі. Праз некалькі дзён ён надзеў адзін з іх і прышоў да яе ў госяці. Мама адкрыла дзверы, глядзіць і пытаецца: «А што, другі гальштук табе не спадабаўся?»

— Прывітанне, Марынка, ты ў новай суценцы! А што такая сумная сядзіш?

— Прысіджвайся, раскажу.

— Давай, што здарылася?

— Лаўка пафарбаваная!

Кожную гадзіну я раблю перапінкаў у працы за камп'ютарам і дастаю смарт-фон...

— Сямён, ты так жартуеш, нібы ў цябе ўсе зубы малочныя!..

Матэрыялы, пазначаныя гэтым значком, носяць рэкламны характар. Адназначна за змест рэкламы нясуць адказнасць аўтары. Газета адукувана ў Рэспубліканскім ўніверсальным праграмаванні «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». П.П. № 02330/106 ад 30.04.2004. 220013, Мінск, прасп. Незалежнасць, 79/1. Выходзіць 5 разоў у тыдзень. Тыраж 14.804. Індэкс 63850. Зак. № 1292.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Нумар папісаны ў 19.30 24 красавіка 2020 года.

ЗВЯЗДА БЕЛАРУСКАЯ ГАЗЕТА

ЗАСНАВАЛЬНІКІ: Савет Рэспублікі Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Палата прадстаўнікоў Нацыянальнага сходу Рэспублікі Беларусь, Савет Міністраў Рэспублікі Беларусь

РЭГІСТРАЦЫЙНАЕ ПАСВЕДЧАННЕ НУМАР 2 ад 17 лютага 2009 года, выдадзенае Міністэрствам інфармацыйнага рэспублікі БЕЛАРУСЬ.

Дырэктар — галоўны рэдактар СУХАРУКАЎ Павел Якаўлевіч.

Выдавец — Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Выдавецкі дом «Звязда».

АДРАС: 220013, г. Мінск, вул. Б. Хмяльніцкага 10-а.

ТЭЛЕФОНЫ ў МІНСКУ: прыёмны — 287 19 19 (г.п./ф.к.); аддзелы: лісьмаў — 287 18 64, маркетынгу — 337 44 04, бухгалтэрыі: 287 18 81.

www.zviazda.by
 e-mail: info@zviazda.by
 для зваротаў: zvarot@zviazda.by

ПРЫЁМ тэл./факс: 287 17 79, РЭКЛАМЫ e-mail: reklama@zviazda.by

Аўтары апублікаваных матэрыялаў нясуць адказнасць за падрыхтоўку і дакладнасць фактаў. Іх меркаванні не заўсёды супадаюць з меркаванням рэдакцыі. Рэдакцыя на сваім меркаванні адбірае і публікуе адрасаваныя ёй лісьмы. Перадрук матэрыялаў, апублікаваных у «Звяздзе», толькі з дазволу рэдакцыі.

Матэрыялы, пазначаныя гэтым значком, носяць рэкламны характар. Адназначна за змест рэкламы нясуць адказнасць аўтары.

Газета адукувана ў Рэспубліканскім ўніверсальным праграмаванні «Выдавецтва «Беларускі Дом друку». П.П. № 02330/106 ад 30.04.2004.

220013, Мінск, прасп. Незалежнасць, 79/1. Выходзіць 5 разоў у тыдзень. Тыраж 14.804. Індэкс 63850. Зак. № 1292.

М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12